

ЕТИЧНІ ТА АНТРОПОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗУМІННЯ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я

У статті досліджується поняття репродуктивного здоров'я в контексті персоналістичної філософії. Адекватне розуміння репродуктивної сфери людини, а, отже, її репродуктивного здоров'я, потребує водночас радикального розширення горизонтів нашого сприйняття особи та осмисленої інтеграції людської статевої у специфічно особовий характер людини, тобто «персоналізації людської тілесності і статевої».

Ключові слова: біоетика, репродуктивне здоров'я, статевість, персоналізм, християнська антропологія.

Поняття статевої та репродуктивної сфери, як і стосунки між ними, стають дедалі більше розмитими в сучасному світі, особливо в ситуації, коли технологічно і ментально сучасна людина вже готова ставитися до обох феноменів, як до чогось, що може нею бути вибраним чи відкинутим за бажанням. Те, що сучасна людина втрачає гостроту і ясність сприйняття природи статевої, ставить її в епіцентр моральної та духовної драми сьогодення. Саме тому, на початку ХХІ-го століття, ми, як ніколи раніше, потребуємо осмислення суті сімейного та подружнього життя і пошуку адекватної відповіді на виклики, створені новими суспільними, політичними, інформаційними й технологічними контекстами.

В цьому дослідженні ми не маємо наміру аналізувати стан репродуктивного здоров'я в Україні чи розмірковувати про причини виникнення хвороб репродуктивної сфери і тим більше пропонувати способи і технології лікування цих хвороб. Ми також не можемо претендувати на те, що філософ у якийсь спосіб зможе знайти розв'язки у сферах, де експеримент чи технологія мають зазвичай вирішальне слово. Зрештою, існує ряд матеріалів, в яких детально і професійно аналізуються медичні аспекти, пов'язані з динамікою та проблематикою репродуктивного здоров'я в Україні. Багато в чому ситуація невтішна, а навіть і трагічна. Доброю ілюстрацією масштабних проблем репродуктивного характеру може послужити інтерв'ю професора Віри Пирогової, яка відповідаючи на запитання кореспондента «Дзеркала тижня», говорить про негативний стан репродуктивного здоров'я в Україні [3]. Тому не викликає жодного сумніву те, що перед лікарями стоїть велике і шляхетне завдання – зцілювати людей, виліковувати хвороби, а отже гідно служити кожному, хто терпить чи страждає.

Основна думка, яку ми намагатимемося розвинути та проілюструвати у своїй статті, полягає в тому, що адекватне розуміння репродуктивної сфери людини, а отже, і її репродуктивного здоров'я, потребує водночас радикального розширення горизонтів нашого сприйняття людини та осмисленої інтеграції людської статевої у специфічно особовий характер людини, тобто «персоналізації людської тілесності і статевої».

Розпочати доцільно з короткої рефлексії на тему світоглядних горизонтів та розрізнення різних значень «репродуктивного здоров'я». Далі ми перейдемо до критичного аналізу концепції репродуктивного здоров'я, яку пропонує Всесвітня організація охорони здоров'я. І нарешті, звернемося до теми персоналістичного розуміння репродуктивного здоров'я.

«Не бійтеся! Будьте відважні!»

«Не бійтеся! Будьте відважні!» – ці слова любив повторювати Іван Павло II у найрізноманітніших контекстах, адресуючи їх сучасній людині. Багатьом цей заклик з уст найвищого церковного достойника може здатися дуже дивним і незрозумілим. Хіба ж не вчить Церква, що людина повинна підпорядкувати своє життя десятком заповідям, відкинути все, що не входить в окреслений ними простір і жити з усвідомленням неминучого покарання за кожен спробу переступити межі, збудовані християнською мораллю?

Відвага потрібна людям перед усім, щоб розширювати сьогоднішні світоглядні горизонти існування. Парадоксально, але насправді вони вузькі, несподівано і неочікувано принизливо вузькі. Наші обрії зібгалися в тунелі, якими мандрує сучасна людина, відчуваючи у своєму житті тугу за простором і розмахом, при цьому переконавши себе, що стрімкий рух тісними світоглядними коридорами може замінити їй відчуття легкості і польоту, які відчуває кожен, хто з карпатської чи альпійської вершини бачить півнеба над хмарами і півсвіту попід хмарами.

Мужність, якої так сьогодні бракує багатьом з нас, насправді полягає не в тому, щоб наслідуючи американського філософа Пітера Зінгера, авантюристично заявляти, що гідність важко хворої людини є меншою, аніж цінність життя здорової тварини. Насправді ж, розуміння абсурдності цієї тези, як і визнання інтелектуальної сліпоти, що її породжує, вимагає неабиякої духовної концентрації та інтегрального бачення людської особи. Іван Павло II закликав шукати духовну відвагу, з якою люди могли б гідно і належно, а отже відповідально, тобто *відповідаючи*, а тому усвідомлюючи себе учасником і причасним до своєї розмови, досвідчувати і плекати розуміння ширшого контексту людського існування. Іван Павло II каже, що «такі критичні роздуми повинні привести наше суспільство, яке, звичайно ж, містить і багато позитивних аспектів на матеріальному й культурному рівнях, до усвідомлення, з різних точок зору, що це суспільство хворе і спричинює глибокі викривлення в людині. Чому так стається? Причина полягає в тому, що наше суспільство відійшло від повної правди про людину, від істини про те, чим насправді є чоловік і жінка як особи. Тим-то чином воно не може адекватно осягнути справжнє значення дару осіб у подружжі, відповідальну любов на службі батьківства та материнства і правдиву велич про народження та виховання» [2, 120].

Наскільки виправданою є розмова про духовні та світоглядні горизонти сучасної людини, коли йдеться про питання, пов'язані з репродуктивним здоров'ям? Чи не простіше було б дистанціюватися від філософських та моральних роздумів, залишити їх «на потім», а натомість усю увагу сконцентрувати на методах покращення репродуктивного здоров'я людей та профілактиці захворювань репродуктивної сфери. На користь цього підходу можна було б сформулювати аргумент, суть якого полягала б у тому, що хвороби репродуктивної сфери, як, зрештою, і всі інші хвороби, окрім завданих болю та страждань, радикальним чином ставлять під сумнів не тільки факт людської досконалості, але навіть саме прагнення осягнути самодостатність, а з нею і стан благополуччя в найрізноманітніших його проявах. Виходячи із цього, можна було б припустити, що серед основних викликів, які стоять перед сучасною людиною є здобуття контролю над репродуктивною сферою людини, що, як вважають прихильники цього аргументу, дало б можливість не тільки суттєво зменшити страждання, спричинені хворобами, але також і відкрити нові виміри і можливості людської свободи в питаннях сексуальності і продовження людського роду.

Сучасна людина, яка вже звикла думати і підходити технічно і технологічно майже до всіх аспектів свого життя, сприймає цей аргумент легко і без особливих застережень. Проблемність такого підходу полягає передовсім у радикальному зведенні глибоких і різнопланових, міжособових стосунків та відношення людини до світу лише до питання підпорядкування та контролю над дійсністю. Негативні наслідки цього підходу ми відчуваємо лишень тоді, коли попадаємо у лещата духовних і моральних проблем, і для розв'язання яких – чи не парадокс? – знову пропонуємо технологічні розв'язки. Для ілюстрації достатньо згадати евтаназію. Комічним виглядало б припущення, що ця процедура ставить собі за ціль досягнути певного терапевтичного чи лікувального ефекту. А якщо це не так, тоді евтаназія є нічим іншим, як намаганням технологічно вирішити цілий комплекс питань духовного, морального і світоглядного характеру. Аналогічну ситуацію ми маємо і в випадку з абортom, який здебільшого націлений не на розв'язання проблем медичного характеру, а стає дедалі витонченішою технологічною розв'язкою проблеми духовної розгубленості, невизначеності чи самолюбства.

Активна кампанія Міжнародної федерації планування сім'ї та відповідних національних асоціацій, спрямована на повну поінформованість усіх про всі аспекти репродуктивної сфери і формати статевих стосунків, є черговою ілюстрацією підходу технологічної ментальності до цілого ряду феноменів духовного плану. Ця ментальність чомусь припускає, що окрім нестримного бажання сексуального задоволення підліток неспроможний розгледіти у сфері статевих стосунків жодного іншого значення, а тому вже з пелюшок повинен мати інформацію і доступ до всіх технологій безпечного сексу.

Неважко здогадатися, до чого приводять спроби технологічного вирішення питань духовного характеру. Людина, яка звужує свої світоглядні обрії лише до вузького коридору інструментального підходу до дійсності, неминуче приречена на атрофію та анемію духовного життя. Принагідно зазначимо, що не тільки медики і лікарі мають право на монопольне використання терміну «хвороба». Відомі сучасні філософи, як-от Чарльз Тейлор і Лешек Колаковський у своїх працях описують хвороби сучасного суспільства, які є радше патологіями духовними і світоглядними, що непомітно, але міцно в'їлися в душі наших сучасників [6].

Різні значення «репродуктивного здоров'я»

Спробуємо показати різні значення, які можуть бути вкладені у поняття «репродуктивного здоров'я». Хоча ми не зможемо зупинитися на детальному аналізі кожного з них, надзвичайно важливо мати на увазі, що цей термін є абсолютно неоднозначним.

Отже, термін «репродуктивне здоров'я» може використовуватися принаймні в таких семи значеннях.

1. Репродуктивне здоров'я може вживатися в дуже вузькому значенні, наголошуючи передусім на відсутності хвороб репродуктивної сфери.

2. Репродуктивне здоров'я може вживатися в дещо ширшому значенні, коли мова йде не тільки про відповідне функціонування органів і систем репродуктивної сфери, але також береться до уваги загальний стан людського організму. Тобто, коли репродуктивне здоров'я сприймається як інтегральний елемент людського здоров'я взагалі.

3. Репродуктивне здоров'я може мати значення, в якому насамперед йдеться про можливість, бажання і факт виношування і народження здорових дітей. Можна пофантазувати і припустити, що переважна більшість українців колись зможе похвалитися своїм репродуктивним здоров'ям, у щойно зазначеному, першому і другому значенні, але з якихось причин не народжувати дітей, а тому мати проблеми із репродуктивним здоров'ям у третьому значенні.

4. Репродуктивне здоров'я може вживатися в значенні, в якому основний акцент і критерій репродуктивного здоров'я полягає у можливості вести активне і безпечно статеве життя, яке приносить задоволення. Очевидно, що таке розуміння репродуктивного здоров'я побудоване на першому і другому значеннях, але у свій спосіб немовби розширює ці значення, говорячи про те, що той, хто не веде статевого життя, яке приносило б задоволення, не є цілком здоровою людиною з репродуктивної точки зору.

5. Репродуктивне здоров'я в значенні репродуктивного здоров'я партнерів. В цьому випадку основний наголос стоїть не на індивідуальному репродуктивному здоров'ї людини, а на визнанні факту, що репродуктивні здатності людини актуалізуються лише в контексті стосунку між чоловіком і жінкою. Може видатися, що це значення лише повторює те, що вже було сказано, але детальніший аналіз виявить, що насправді спроба подивитися на репродуктивне здоров'я як на явище, що динамічно і передовсім діалогічно актуалізується в стосунках між чоловіком і жінкою, передбачає такий тип єдності і спільності між ними, який цілком відсутній, коли репродуктивне здоров'я трактується з індивідуалістичної точки зору. Цілковиту сліпоту до діалогічного аспекту здоров'я демонструє Борис Ворник, який очолює Українську асоціацію планування сім'ї, кажучи, що «досі населення виховувалося на думці про те, що потрібно дбати про здоров'я партнера. Але людині зазвичай важко думати про чийсь здоров'я – набагато легше думається про власне. Тож ми трішки змінили тактику виховання: тепер ми виховуємо вміння дбати про власне здоров'я. Це доступніше і зрозуміліше кожній людині. (...) Необхідність гарантування безпечного сексу для себе слід прищеплювати так само, як привчати чистити зуби» [5].

6. Репродуктивне здоров'я у значенні, визначеному Всесвітньою організацією охорони здоров'я, окреслюється як стан фізичного, ментального та суспільного благополуччя у всіх аспектах, що стосуються репродуктивної системи людини на різних стадіях її життя.

7. Репродуктивне здоров'я, інтегроване в ширший контекст персоналістичного розуміння людини як особи, природи подружніх стосунків, так і морального контексту статевих стосунків.

Останні два розуміння репродуктивного здоров'я є найважливішими і найцікавішими з філософської точки зору, передовсім тому, що постають як результат певного розуміння людини та її призначення. Саме тому ми пропонуємо зосередити нашу увагу на них.

Структура означення репродуктивного здоров'я за ВООЗ

Означення репродуктивного здоров'я, запропоноване експертами ВООЗ, складається з трьох рівнів. По-перше, репродуктивне здоров'я визначається як стан повного фізичного, ментального та суспільного благополуччя у всіх аспектах, що стосуються репродуктивної системи людини на різних стадіях її життя. Зрозуміло, що це формулювання виводиться із загальної концепції здоров'я людини, критерієм якого є людське благополуччя. (Насправді ж, надзвичайно важко уявити собі ситуацію, в якій людина, маючи ряд фізичних, ментальних і суспільних проблем, все ж насолоджується б цілковитим благополуччям у всіх аспектах, пов'язаних зі своєю репродуктивною сферою, хоча б тому, що пережиття благополуччя є насправді комплексним та інтегральним пережиттям, яке можливе лише в контексті всіх вимірів людського життя).

Таким чином формулюється критерій репродуктивного здоров'я. Репродуктивне здоров'я інтерпретується як явище, що виходить поза виключно фізіологічні та медичні рамки. Важливо відзначити, що благополуччя в цьому випадку є не тільки критерієм, що дає змогу оцінити рівень репродуктивного здоров'я, але також набирає характеру цілі, до якої повинна прагнути людина.

Яким чином можна досягнути стану благополуччя в питаннях репродуктивного характеру? Відповідь на це запитання ми знаходимо на наступному рівні означення, запропонованого ВООЗ, в якому озвучуються ключові аспекти, які визначають рівень нашого благополуччя стосовно репродуктивної сфери людини. Йдеться, зокрема, про можливість безпечних статевих стосунків, а також про можливість використовувати репродуктивну свободу, приймаючи рішення репродуктивного характеру. Тут жодним чином не згадується контекст подружжя, в якому обидва аспекти репродуктивного здоров'я можуть бути зреалізованими, але до цього моменту ми повернемося згодом.

Третій момент, на якому наголошують експерти ВООЗ, полягає у визнанні права людини на поінформованість про всі доступні на сьогодні методи контрацепції і планування народжуваності, а також право на належну медичну допомогу та обслуговування людей у всіх питаннях статевого характеру, вагітності і народження дітей.

Оскільки означення ВООЗ виразно виходить за рамки фізіологічного розуміння репродуктивного здоров'я людини і говорить про ряд аспектів, пов'язаних із репродуктивною сферою, які передбачають свідомий і свободний вибір людини, тим самим тема репродуктивного здоров'я відкриває простір для аналізу благополуччя людини також і в моральному контексті.

Кожен раз, коли йдеться про питання морального характеру, вирішальним критерієм для моральної оцінки є гідність людини, що полягає в специфічно особовому характері людини. Продовжуючи роздуми над темою репродуктивного здоров'я, необхідно пам'ятати про ширший моральний контекст життя особи.

Контроль над репродуктивною сферою

Якщо припустити, що немає принципової різниці між репродуктивною сферою людини і тварини, можна стверджувати, що значення статевих стосунків полягає виключно у відтворенні людського роду. Лише перше і друге значення репродуктивного здоров'я, серед усіх інших запропонованих вище, можуть бути однаково добре застосовані як до людини, так і до тварини. Усі інші значення репродуктивного здоров'я, включаючи визначення

ВООЗ, передбачають певну відмінність між розумінням репродуктивної сфери людини і тварини.

З цілковитою певністю можемо ствердити, що тварини мають здатність відтворювати собі подібних істот у межах, окреслених їхньою природою. Природа тварини, як і її належність до певного виду, є вирішальним чинником, що визначає і «запускає технологію» відтворення виду.

У випадку людини її репродуктивна сфера не є лишень елементом людської природи. Феномен жіночості і чоловічості свідчить про те, що у випадку людини засадничо можливий інший тип стосунку до репродуктивної сфери, аніж той, який ми спостерігаємо на тваринному рівні. Особа може зайняти певний свідомий стосунок до власної тілесності в її жіночості чи чоловічості. Такий свідомий стосунок є передумовою і нагодою для інтеграції репродуктивної сфери людини та статевих стосунків у структуру особового буття.

Інтеграція, про яку йдеться, передбачає не просто свідомий стосунок людини до своєї репродуктивної сфери, але також і певний процес опанування чи посідання власної тілесності, зокрема, і в її статевому вимірі. Існує два принципово різні за своєю суттю способи «опанування» власної репродуктивної сфери. По-перше, таке опанування може стати плодом подружньої любові, яка інтегрує статевість у глибинний вимір міжособових стосунків взаємності, служіння та самовіддання. Другий спосіб «опанування» власної репродуктивної сфери полягає в намаганні інструменталізувати її, тобто перетворити на засіб для досягнення певних цілей чи реалізації бажань.

Придивімося уважніше до такої інструменталізації. Саме в цьому випадку спостерігається радикальне розділення між репродуктивністю та сексуальністю. Втрачається розуміння відкритості сексуальності і статевих стосунків до плідності. Особиста сексуальність стає ключиком, який відмикає для особи сексуальність іншої людини і робить її засобом для задоволення власних бажань. Те, що обидва партнери таким чином інструменталізують одне одного, здається, не викликає в них жодних проблем. Це відбувається тому, що обом вдається переконати себе, що дозволивши до певної міри скористатися собою, можна тим самим здобути право на використання іншого. Така собі модель ринкових стосунків у статевій сфері.

Означення репродуктивного здоров'я, яке пропонує ВООЗ, фактично закріплює і поглиблює радикальний поділ між статевим життям, з одного боку, і репродуктивною здатністю людини, з іншого. Означуючи репродуктивне здоров'я людини, ВООЗ особливо наголошує можливість *вільно використовувати репродуктивну сферу з нерепродуктивною метою*. Це використання людиною своїх репродуктивних можливостей також мало би робити свій внесок у її загальне благополуччя. Власне про це йдеться, коли наголошують на поінформованості про безпечний секс і підкреслюють важливість доступу до всіх доступних засобів контрацепції та можливості ефективного їх використання.

Говорячи про репродуктивне здоров'я людини, розуміємо тепер, у чому принципова його відмінність від репродуктивного здоров'я тварини. Якщо б ми припустили, що в тваринному світі можливе «використання» репродуктивних здатностей з метою недопущення відтворення, то це було б нічим іншим, як аномалією чи хворобою. Якщо б хтось спробував заперечити, наводячи приклад втручання в репродуктивну сферу домашніх чи кімнатних тварин, то в цьому випадку ніхто не претендує на те, що таке втручання орієнтується на репродуктивне здоров'я тварини. Натомість у цьому випадку мова йде про перетворення звірятка на комфортну річ, яка потребуватиме менше людської турботи і приноситиме більше задоволення її господареві.

Легко і, можливо, непомітно, ми перейшли від розмови про репродуктивне здоров'я тварини та аномалії її репродуктивної сфери до можливості пристосувати чи трансформувати тваринну репродуктивність відповідно до наших потреб. Цей момент надзвичайно важливий, бо сигналізує про можливість певного підходу людини як до світу, так і до себе самої, який у своїй суті є інструменталізуючим, а разом з тим самозаперечуючим та деструктивним.

Яскравою ілюстрацією цілеспрямованих зусиль, спрямованих на інструменталізацію репродуктивної сфери жінки, є заяви представників американської Національної організації жінок (National Organization for Women – NOW), які пишаються тим, що впродовж десятків років стоять на захисті репродуктивного здоров'я жінок, і кульмінаційними моментами своєї діяльності вважають боротьбу за легалізацію абортів. Спроби легально заборонити випадки,

в яких йдеться не просто про брутальне втручання в репродуктивну систему жінки, а передовсім про знищення людського життя, називаються неприпустимими і грубими намаганнями знехтувати репродуктивними правами і здоров'ям жінок.

При уважнішому розгляді стає зрозуміло, що насправді лежить в основі такого бачення і розуміння репродуктивного здоров'я керівниками NOW. Репродуктивне здоров'я розуміється в першу чергу як здатність контролювати та підпорядковувати собі власну репродуктивну сферу. Тепер нарешті два, здавалося б, непоєднувані аспекти в означенні, запропонованому ВООЗ, можна поєднати. Безпечний секс, який у суті своїй заперечує та відкидає репродуктивні здатності людського організму та можливість народжувати дітей стають рівнозначними елементами однієї системи, яку відтепер можна контролювати відповідно до побажань людини. Тільки тепер можна говорити про порушення репродуктивного здоров'я чи про хвороби репродуктивної сфери в ситуації не лише, коли людина нездатна зачати чи народити дитину, але й тоді, коли вона нездатна заблокувати процес зачаття чи народження. Аж тепер ми можемо зрозуміти логіку жінок з NOW, які так палко відстоюють право на аборт, виходячи із переконання, що можливість вибирати між народженням нової людини та її вбивством є не тільки основним репродуктивним правом, але і центральним елементом їхньої свободи і гідності.

Репродуктивне здоров'я і відкритість до дару

На завершення хотілося б коротко вказати на можливість інтеграції репродуктивної сфери людини в її особовий вимір, яку відкривають нам роздуми над природою дару.

Часто роздумуючи про природу людини і специфіку міжособових стосунків, згадують про права людини, але, здається, зовсім нечасто помічають певну внутрішню суперечливість поняття «права», навіть у християнському контексті. Євангельська притча про блудного сина говорить про молодого чоловіка, який вибудовував свій стосунок із батьком на «правовій основі», вимагаючи від нього того, що йому належалося «по праву», як спадкоємцю. Та коли син повернувся до свого батька бідний, голодний, стражденний, він не пред'являв батькові жодної вимоги, а був готовий прийняти навіть наймізерніший вияв батьківської уваги. І лише тоді відкрився його істинний, раніше прихований риторикою права, вимір стосунку з батьком. Відстоювання сином свого права на частку батьківського майна було нічим іншим, як намаганням інструменталізувати батьківський дар («все моє – твоє») і тим самим звести його в площину ринкових чи договірних стосунків, які, вважав він, мали би принести користь обом сторонам.

Запитаймо себе, чи має особа право пізнавати, досліджувати і, зрештою, володіти світом? Так, але з християнської перспективи це – не право, а радше прохання, наказ, побажання чи заповідь, яку Бог дав людині, даруючи їй сотворений світ. Чи має людина право на любов? Так, але хіба визнання цього права не є насправді лише констатацією того, що кожна людина ще від свого сотворення вже є любленою Богом. А тому не має людина ані найменшої підстави вимагати від Бога любові, посилаючись на своє право бути любленою. Мова тут йде не стільки про право, скільки про акт розкриття назустріч любові і прийняття її. У цьому контексті розмова про право на Божу любов свідчила б про намагання інструменталізувати свій стосунок із Богом, що негайно змусило б нас цілком по-іншому подивитися і на Божественний акт створення людини.

У стислому значенні ми, для прикладу, також не можемо говорити і про право мати дитину. Дозволю собі тут процитувати декілька рядків із папського документу *Donum Vitae* (Дар життя), в якому говориться:

Правдиве і властиве право мати дитину, суперечило б її гідності та природі. Дитина не є ні предметом, на який можна мати право, ні не може розглядатися як предмет власності: вона, радше, є даром, «найвищим даром», найблагодатнішим даром подружжя, і живим свідченням взаємного дарування її батьків [4, 195].

Не ставлячи собі сьогодні за ціль критику чи корекцію концепції людських прав, хочу лишень привернути увагу до того, що певна проблемність поняття «права» насправді вказує на набагато важливіший феномен дару, як визначальний чинник особового існування та міжособового спілкування. Дар насправді є чимось, що інтегрує все людське буття. Саме тому, той, хто по-справжньому прийняв дар життя і свого людського існування, не може

більше жити в світі, в якому горизонти, задані смертю, вважаються абсолютними і остаточною. Єство, яке може вплести своє існування в динаміку прийняття і дарування дару, долає горизонти смерті горизонтами воскресіння.

Іван Павло II у Пасторальній конституції *Gaudium et spes* говорить про те, що «людина, хоча й є єдиним сотворінням на землі, яке Бог забажав заради нього самого, не може до кінця зреалізувати себе, окрім як через щире дарування себе самої» [1, 525]. Тим самим Іван Павло II підкреслює унікальний статус людини в порівнянні з іншими Божими творіннями: Бог забажав створити людину заради неї ж самої. Мова тут йде про те, що кожна людина зокрема є абсолютно унікальною істотою, яка здатна до самостійного існування і не є лишень частиною чи фрагментом якогось більшого цілого. Унікальність кожної людини, подарована їй від сотворення, є тим, що робить її даром для інших та пробуджує любов інших до неї, а також свідчить про неприпустимість використання її як засобу для досягнення певної цілі. Іншими словами, якою досконалою не була б людина (Бог забажав створити її заради неї самої ж), все ж її буття не є довершеним, не є повністю сповненим та зреалізованим, аж поки вона не житиме в ритмі дару.

Але найважливішою ознакою людини, тим, що дає підстави називати людину особою є характерна структура людської свободи, яка з одного боку, маніфестує себе через можливість панування над власним існуванням (самопосідання), а з іншого боку, свідчить про можливість само-віддання. Здатність до само-віддання означає відкритість людини до стосунків та спілкування з іншими людьми. Найважливішим і, можливо, багато в чому парадоксальним фактом є те, що повнота людського існування досягається лише тоді, коли здатність до самопосідання виявляє і зреалізовує себе в самовідданні.

Ця парадоксальна структура людської свободи особливо виразно виявляє себе в любові між чоловіком та жінкою. Подружня любов творить унікальний контекст для інтеграції тілесної та особової сфери кожного з подругів. Людська тілесність і статевість повинні персоналізуватися, або, іншими словами кажучи, стати видимою маніфестацією невидимої особової структури. Якщо це стається, то статева сфера людини в її жіночості і чоловічості стає свідченням як про відкритість особи до прийняття дару, так і про готовність дарувати. В біблійному описі створення людини мова йде не лише про створення істоти, яка на образ Божий є розумною і раціональною, але також наголошується на тому, що Бог «чоловіком і жінкою створив їх». Чоловічість і жіночість стають чинниками, що інтегрують нашу людську природу і в акті подружньої любові відкривають унікальну нагоду для міжособового спілкування, в якому відображається таїнство божественного життя [7, §7]. Людське тіло, зі своєю статевістю, жіночістю і чоловічістю, закладеними у тайні сотворення, є не лише джерелом плідності та дітородження, як у всьому природному порядку, але включає від самого початку подружню ознаку, тобто здатність виражати любов: саме ту любов, в якій людина-особа стає даром і – за допомогою цього дару – звершує саме значення свого буття та існування.

Виходячи з того, що особова гідність людини передовсім полягає у можливості відкритися і ввійти в контекст міжособової динаміки дарування, розуміємо також, що сфера статевого стосунку і плідності не є феноменом виключно біологічного порядку. Через репродуктивну сферу людина в унікальний спосіб здійснює акт самодарування іншій особі і рівно ж приймає дар іншого. Плідність чоловіка і жінки стають елементами їхньої особової відкритості, через які проявляє себе творча сила любові між чоловіком і жінкою. Розуміючи природу інтеграції статевої сфери в структуру людської особовості, можемо збагнути також і момент радикальності або ексклюзивності, пов'язаний з подружніми стосунками. Якщо відсутній момент дарування і відкритість до дару нового життя, тоді втрачається і винятковість стосунку між двома людьми, яка поступається місцем радикальній інструменталізації себе та іншого.

Висновок. Означенні репродуктивного здоров'я, яке пропонує ВООЗ, відсутнє визнання і розуміння людини як особового буття. Саме тому воно несе в собі зародок конфлікту, який з часом дуже гостро і драматично переживається людиною. Наші роздуми виразно свідчать, що належне розуміння значення репродуктивної сфери людини вимагає її інтегрування в людську особовість, а також у структуру міжособових стосунків. Якщо ж ми ігноруємо питання інтеграції, тобто персоналізації тілесності і не намагаємося осмислити феномен втіленості людської особи, тоді наше розуміння людини і її репродуктивної сфери неминуче попадає у тісні обійми інструментального підходу.

Чи ми можемо вийти за рамки, окреслені інструментальним підходом, у питаннях репродуктивного здоров'я людини? Щоб зробити це, ми повинні відважно розширити горизонти нашого розуміння і сприйняття людини, її покликання та природи міжособових стосунків. Творення нових світоглядних контекстів і відкриття нових обріїв насправді не є легкою справою і потребує не тільки відваги і певної духовної настанови, але й інтелектуальної відкритості до дійсності, готовності збагнути справжню природу досліджуваних речей і феноменів.

Література

1. Душпастирська конституція про Церкву в сучасному світі “Радість і надія – Gaudium et spes” //Документи Другого Ватиканського Собору. Конституції, декларації, декрети /[упоряд. Г. Генгало та ін.]. – Львів: Свічадо, 1996. – С.499–619.
2. Іван Павло II. Лист до сімей /Іван Павло II //Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Вибране від Лева XIII до Івана Павла II. –Львів, 2002. – Т. 1. – С. 120.
3. Козирева Т. Планована вагітність позбавить багатьох проблем /Козирева Т. //Дзеркало тижня. – 13-19 травня 2006. – № 18 (597). – Режим доступу: <http://www.dt.ua/3000/3855/53360/>
4. Священна Конгрегація у справах доктрини і віри. Donum Vitae. Інструкція про повагу до людського життя на його початку і гідність продовження людського роду. Відповіді на певне питання сьогодення /Священна Конгрегація у справах доктрини і віри //Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю. Вибране від Лева XIII до Івана Павла II. –Львів, 2002. – Т. 2. – С.167–207.
5. Суржик О. “Презерватизація” під псалми, або гріх як варіант норми /Суржик О. //Дзеркало тижня. – 27 січня-2 лютого 2001. – № 4 (328). – Режим доступу: <http://www.zn.ua/3000/3450/29352/>
6. Тейлор Ч. Етика автентичності /Чарльз Тейлор; [пер. з англ. А. Васильченко]. – К.: Дух і літера, 2002. – 128 с.
7. Giovanni Paolo II. Lettera apostolica “Mulieris dignitatem” /Giovanni Paolo II //Acta Apostolicae Sedis. – 1988. – № 80. – Режим доступу документу: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_15081988_mulieris-dignitatem_it.html

Summary

Volodymyr Turchynovskyi. Ethical and Anthropological Background for Understanding Reproductive Health. The article examines the concept of reproductive health in the context of personalist philosophy. Adequate understanding of the scope of reproductive rights, and hence its reproductive health requires both a radical expansion of horizons of our perception of identity and meaningful integration of human sexuality in the specific nature of personal rights, is “personalization of human corporeality and sexuality”.

Keywords: bioethics, reproductive health, sexuality, personalism, Christian anthropology